

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблема визначення правової природи Європейського Союзу (надалі – ЄС, Союз, Євросоюз) на сьогодні є однією з найважливіших у контексті європейської інтеграції. Її нагальність та актуальність не- випадкові, оскільки від вирішення даної, на перший погляд, загальної проблеми значною мірою залежить вирішення багатьох інших суттєво важливих проблем, що стосуються ЄС. До них, зокрема, належать проблеми: конституційної структури ЄС, його суверенітету, міжнародної правосуб'єктності, характеру його відносин з державами-членами, розподілу компетенції між наддержавними та державними органами та інші [1].

Європейський Союз – це складне за своєю природою міждержавне об'єднання. Єдиної наукової позиції щодо визначення правової природи Європейського Союзу на сьогодні немає.

Такий стан речей пояснюється низкою причин: різниця в наукових підходах і політичних установах, що стосуються майбутнього європейської інтеграції, переплетення і конфлікт інтересів різних суб'єктів інтеграційного процесу, далекосяжні цілі держав-членів Союзу.

Невизначеність питання про правову природу Європейського Союзу можна пояснити також тим, що ЄС є перехідною ланкою між міжнародно-правовими формами об'єднання держав і державними утвореннями, а отже має риси декількох видів державних союзів: міжнародної міждержавної організації, конфедерації та федерації [5].

Дослідженням правової природи ЄС займалися багато науковців, серед яких: В. І. Муравйов, Н. М. Ушаков, А. Я. Капустіна, Н. А. Корольова, Ю. Юмашев, Б. Н. Топорнін, С. С. Селіверстов, І. В. Яковюк та інші.

Загалом, більшість науковців і політичних діячів не вважає ЄС різновидом держави, навіть конфедерації чи функціональної федерації. Дійсно, Союз не має класичних ознак держави, що використовуються у міжна-

---

¹ Студент 5 курсу військово-юридичного факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

родному публічному праві (власні територія і населення, суверенна влада). Головною концепцією щодо визначення правової природи ЄС є концепція особливої природи об'єднання як організації *sui generis* [4].

Її особливість, відповідно, у тому, що це є інтеграційне об'єднання, якому притаманні елементи наднаціональності з приматом права та прямою дією норм. На користь цього свідчить не лише чимала кількість прихильників (Л. Грицаєнко, В. Муравйов, В. Опришко та ін.) такої теорії, але й наданий у 1994 р. висновок Венеціанської комісії стосовно форми устрою Європейського Союзу. Вона констатує, що «...ЄС залишається міжнародною організацією наднаціонального характеру, яка, проте, містить в собі певну кількість елементів конфедерації чи федерації».

Так, дослідники виділяють наступні елементи наднаціональності:

- метою діяльності є інтеграція держав-членів;
- інституційна структура забезпечує представництво не лише держав-членів (через Європейську Раду та Раду Союзу), а й різних суспільних сил та інтересів (через Європейську Комісію – загального інтересу, Європейський Парламент – інтересу громадян, Суд Європейських співтовариств – правових цінностей);
- компетенція організації має пріоритетний характер стосовно компетенції держав-членів;
- організація діє заради забезпечення її спільних інтересів, а не країн;
- організація має певну фінансову автономію;
- організація має право схвалювати рішення, що обов'язкові для країн-членів;
- організація має право захищати власні рішення, тобто застосовувати санкції за порушення відповідних норм;
- організація має право схвалювати норми прямої дії для фізичних та юридичних осіб країн-членів;
- держави-члени передають організації частину своїх повноважень [2; 7].

Висвітлюючи ознаки ЄС в контексті його правової природи, доцільно звернути увагу на питання можливого виходу Великобританії зі складу ЄС та наслідки, що можуть настигнути услід за цим.

Важливо розуміти, що постійне реформування структури ЄС не є чимось екстраординарним для європейців. Традиційно питання модер-

нізації Союзу стає актуальним після чергового тупикового або напруженого моменту у внутрішній політиці ЄС. Зараз же піти на подібний крок і анонсувати референдум про вихід з ЄС Великобританію змусили безпрецедентна міграційна криза, викликана війною на Близькому Сході, негнучка система європейських соцстандартів, а також економічні проблеми в сфері конкуренції.

Задовольняючи вимоги Великобританії, необхідні для залишення її у складі ЄС, останній уклад з Британією низку угод, які суттєво різняться з фундаментальними цінностями Союзу. Зокрема з політичних заяв можна скласти враження, що Євросоюз фактично оголосив, що держави, які не бажають переходити на євро, мають право залишити свою національну валюту. Але Велика Британія і без того мала особливе право не відмовлятися від власної валюти, як і Данія. Всі інші держави-члени були зобов'язані готуватися до переходу на євро, що призводило до штучного затягування цього процесу в таких країнах, як Швеція або Чехія. І, судячи з тексту угоди, така ситуація триватиме: в її преамбулі особливо наголошено, що рішення про скасування плану переходу на євро може ухвалювати тільки Рада ЄС.

Крім того, ЄС буде зобов'язаний зменшити регуляторне навантаження на підприємницьку діяльність для збільшення конкуренції. Критики Євросоюзу часто говорять про надмірну кількість правил, що їх запровадив Брюссель у цій сфері. Однак, хоча угода передбачає скасування частини регуляторних законодавчих актів ЄС, на практиці через неконкретність цього положення питання заходів у сфері конкуренції залежатиме від політичної волі Брюсселя. Зафіксовано, що держави, які не входять до євросони, не зобов'язані вживати заходів для підтримки європейської валюти.

Буде ухвалено норму, згідно з якою будь-яка держава (для захисту свого ринку робочої сили) може не надавати новоприбулим трудовим мігрантам соцпаketу, аналогічного соцпаketу для місцевих працівників, поки мігрант не пропрацював у країні перебування певний час. Крім того, якщо громадянин однієї з країн ЄС, емігрувавши до іншої, не працює, держава має право відмовити йому в соціальних виплатах. І найголовніше – було чітко зафіксовано, що слова «дедалі більше згуртування союзу» стосуються народів Європи, а не держав, і тому не можуть слугувати виправданням подальшої інтеграції, а також не означають, що повноважень органів ЄС не можна урізати. Брюссель поступився одним

з принципових аспектів євроінтеграції, про важливість якого представники ЄС регулярно заявляли, – незворотністю. Саме через те, що європейці не бажали створити прецедент зворотності інтеграції, у 2015-му році ЄС активно виступив проти аміру уряду Греції вийти з зони євро. Нині, під загрозою виходу Великої Британії, Євросоюз мусив поступитися. Так, нова угода передбачає, що скорочення повноважень ЄС можливе тільки в результаті консенсусу всіх держав-членів. Підписана угода не має сили закону, однак її норми Євросоюз, напевне, прийме як законодавчі акти.

Для ЄС наслідки угоди навряд чи будуть трагічними, але подальшу інтеграцію можуть трохи загальмувати і навіть, можливо, змусять зробити крок назад – до зменшення ролі європейських органів. В угоді зафіксовано ідею, про яку давно говорили деякі теоретики і яку, зокрема, активно підтримувала Велика Британія: різні країни можуть хотіти різного ступеня інтеграції. А це означає, що в майбутньому держави-члени, очевидно, відмовлятимуться від імплементації нових законодавчих актів ЄС – одночасно, можливо, вдаючись до проб вийти зі складу Союзу.

Вихід з ЄС для Британії означатиме погіршення умов торгівлі з іншими європейськими країнами і, ймовірно, репутаційні втрати. Але набагато більше – з репутаційних же причин, у контексті нестабільності посткризової Європи – вона вдарить по самому ЄС. Крім того, прецедент успішного виходу може запустити аналогічні кампанії в інших країнах. З іншого боку, якщо Велика Британія залишиться в Євросоюзі, підписана угода, в разі її імплементації, буде кроком назад для європейської інтеграції.

Проте, якщо негативні наслідки виходу Великобританії зі складу ЄС для останнього є ймовірними та потенційними з огляду на безпрецедентність такого кроку, то для Британії такі наслідки – реальні і неминучі [3].

При цьому, результати європейських наукових досліджень дозволяють виокремити низку негативних наслідків для Великобританії:

1) на відновлення економіки, торгівлі і відносин з ЄС, у країні піде не менше десяти років;

2) Лондону доведеться на двосторонній основі пере підписати десятки міжнародних угод, в яких Британія виступає як країна-член ЄС;

3) вихід з ЄС може поставити під сумнів право понад двох мільйонів експантів – підданих Великої Британії на працю, на отримання пенсій та медичних послуг;

4) крім соціального захисту своїх експантів, мова йде про спільний доступ до бази медикаментів, про транскордонну безпеку та про право англійських рибалок проводити ловлю в територіальних водах європейських країн;

5) у разі виходу, торгівля Великої Британії з ЄС буде здійснюватися за правилами СОТ, а це означає введення ряду мит на ввезення продукції в єдину Європу [6].

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що на сьогодні немає об'єктивних підстав для будь-яких однобічних категоричних висновків щодо визначення правової природи ЄС. Європейський Союз має особливу правову природу. В. І. Муравйов слушно зазначає, що питання про юридичну природу Європейського Союзу остаточно вирішить подальший розвиток правового співробітництва його держав-членів, а також його розширення. З такою думкою доцільно погодитися, адже подібні виходу Великобританії зі складу Європейського Союзу ситуації та укладення угод між державами-членами та ЄС з метою досягнення компромісу інтересів будуть мати неабиякий вплив на правову природу Європейського Союзу.

Література:

1. Марченко М. Н., Дерябина Е. М. Право Европейского союза. Вопросы истории и теории. – «Проспект», 2010 г. – 308 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.juristlib.ru/book_7013.html

2. Міжнародне право: навчальний посібник / за ред. М. В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2006.

3. Федоренко К. Велика Британія: на грані Європи // «ДЖЕРЕЛЮ ТИЖНЯ. УКРАЇНА» №7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/international/velika-britaniya-na-grani-yevropi-.html>

4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В. О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

5. Стрельцова О. До питання про юридичну природу Європейського Союзу та його правової системи // Юридичний журнал. 2013. – № 1.

6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/velikobritaniya-vpershe-opublikovala-doslidzhennja-pro-naslidkimozhlivogo-vihodu-z-jes-100549.html>

7. Яковюк І. В. Прояв наднаціональності в Європейському Союзі / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / ред. кол. : Ю. П. Битяк та ін. – Х. : Право, 2006. – № 12. – С. 121–128.

Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В. О. Галан

С. С. Жеребюк¹

ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Актуальним питанням сьогодення є міграційна політика щодо біженців. Не дивно, тому що міграційні процеси стали однією з ознак розвитку людства. У всьому світі зростає кількість біженців. Існуючі проблеми міжнародної міграції значною мірою зумовлені сучасними тенденціями розвитку інституту захисту прав біженців. На сьогодні жоден з континентів світу не позбавлений проблеми біженців. Це все зумовлено політичною нестабільністю, воєнними та громадянськими конфліктами, систематичними та масовими порушеннями прав людини, а також низкою економічних проблем.

Зростання напруженості та нестабільності як на внутрішньодержавному рівні, так і у відносинах між суверенними державами, породжує нові потоки біженців, що вимагає своєчасної розробки універсальних, всеохоплюючих правил поведіння з представниками зазначеної категорії населення.

Біженці та особи, що шукають притулок, мають ряд прав, які закріплені в Женевській конвенції та національному законодавстві кожної країни. Зазвичай, це право залишатися в країні (тимчасово або безстроково), право на отримання житла і соціальної допомоги, право на участь в інтеграційних програмах, навчання, роботу і возз'єднання сім'ї. Женевська конвенція не регулює процедуру подання та розгляд клопотання від особи, що шукає притулок. Ці процедури значно різняться в різних країнах, у тому числі всередині Європейського Союзу (ЄС). Женевська

---

¹ Студентка 5-го курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.